

DOM

Avsagt: 8. mai 2009 i Oslo tingrett
Saksnr.: 09-010608TVI-OTIR/06
Dommer: Tingrettsdommer Mette Hertzberg
Saken gjelder: Dyrehold i borettslag

Hovin Borettslag

Advokat Torbjørn Fjeldstad

mot

A

Advokat Ole Christian Høie
v/advokatfullmektig Andre Mathias
Carlsen

D o m

Saken gjelder spørsmålet om en andelshaver i et borettslag har rett til å holde hund.

Sakens bakgrunn

Saksøker, Hovin borettslag v/styrets leder, består av over 500 leiligheter fordelt på flere blokker av ulik størrelse, med til sammen 54 oppganger. Borettslaget ligger i St. Jørgens vei i Oslo. Borettslaget har husordensregler, vedtatt på generalforsamling. Under overskriften "(h)undehold står det følgende:

"Det er tillatt med godkjent førerhund, samt godkjent tjenestehund for politi og tollvesen i borettslaget etter søknad til styret. Hundehold utover dette er ikke tillatt. Det er tillatt å holde katt som holdes inne."

Saksøkte, A, er andelseier i borettslaget, og bor i xx. etasje. Hun kjøpte og tok over leiligheten 10. desember 2007. Hun opplyste at de pusset opp leiligheten, og flyttet inn 15. februar 2008. Hun bor sammen med datteren, som er 11 år. Hunden Kiara er en Cavalier King Charles spaniel, som de har hatt siden 2005. Det er en liten hund som veier ca. 6 kg.

Før A flyttet inn, hadde borettslaget på generalforsamling 26. april 2007 behandlet et forslag fra en annen andelseier om at det skulle være tillatt med dyrehold i borettslaget så lenge det ikke er til sjenanse for andre beboere. Styret anbefalte ikke forslaget, som falt etter at 89 stemte mot.

A skrev brev til styret 28. desember 2007 og varslet at de ville flytte inn i januar 2008, og at de hadde en hund som var to år. I brev av 18. januar 2008 avslo borettslaget v/styret det de oppfattet som en søknad om hundehold.

A skrev nytt brev 20. februar 2008 og vedla følgende legeerklæring fra dr. Dalelid:

"Vedkommende har hatt hund fra tidligere. Pga familiære forhold er det viktig for mor og datter å beholde hunden."

I brev av 7. mars 2008 varslet styret at de ønsket å kartlegge mulige helseproblemer (allergi osv.) hos de øvrige andelseierne i oppgangen, knyttet til en eventuell innvilgelse av søknaden.

Styret mottok i brev av 5. april 2008 en protest på hundehold fra to i samme oppgang i xx. Begrunnelsen for begge var knyttet til allergi og astma overfor pelsdyr, herunder hunder. I brev av 30. mai 2008 fikk A endelig avslag på søknad om hundehold, under henvisning til protester fra to beboere i oppgangen, begge med allergi. I ettertid har den ene naboen trukket protesten.

A's advokat skrev deretter brev til Hovin borettslag vedlagt en utvidet legeerklæring av 9. juli 2008, som lyder slik:

”Vedkommende har kjent angst/depresjon. Hun bruker medisiner for dette. Hun har fra tidligere en nakkeslengskade fra bilulykker. Hun er nylig separert. Hun har en datter som har skiftet miljø. Konklusjon: Det er viktig for psyko-sosial helse at de beholder hunden i denne vanskelige livssituasjon de nå er i. Viktig også i forhold til mosjon og kontakt med uteverden.”

Prosessvarsel ble sendt fra advokat Torbjørn Fjeldstad til saksøkte, der nektelsen av hundehold ble opprettholdt og at saken ville bli forfulgt rettslig, dersom hunden ikke ble fjernet innen 15. november 2008. Saksøkte beholdt hunden.

Stevning innkom Oslo tingrett 20. januar 2009 fra Hovin borettslag v/styrets leder med påstand om at A ikke har rett til å holde hund i Hovin borettslag, og at de tilkjennes sakens omkostninger tillagt lovens forsinkelsesrente. I rettidig tilsvar fra A av 13. februar 2009 ble det nedlagt påstand om at hun frifinnes og tilkjennes sakens omkostninger.

Hovedforhandling ble holdt 20. april 2009. For saksøker møtte styreleder i borettslaget, Magnus Haldorsen, med prosessfullmektig. A møtte med prosessfullmektig. Både Haldorsen og A avga forklaring. Det ble avhørt fem vitner, hvorav tre ved fjernavhør. Dokumentasjonen fremgår av rettsboken.

Saksøkeren har i det vesentlige anført:

Det anføres at saksøkte ikke har rettskrav på å få holde hund i borettslaget. Hundeholdet kan således nektes på grunnlag av husordensreglene mot hundehold.

Det følger av borettslagslova § 5-11 (4) at selv om det er vedtatt forbud mot dyrehold, kan det likevel holdes dyr dersom ”gode grunner” taler for det og dyreholdet ikke er til ”ulempe” for de andre brukerne av eiendommen. Bestemmelsen oppstiller altså to kumulative vilkår, som begge må være oppfylt for at andelseier skal ha rett til å holde dyr til tross for forbud i husordensreglene.

Lovens ulempevilkår er ikke oppfylt i foreliggende sak. En beboer i samme oppgang som saksøkte, har protestert mot hundeholdet, med dokumentert astma og allergi mot hund, og vedkommende har fremholdt at hun blir påført helseplager som følge av hundeholdet. Den viktigste behandlingen er å fjerne hunden. Det vises til legeerklæring. Det kreves ikke vesentlig ulempe, det er nok at hunden sjenerer. Ved allergi må det tas spesielt hensyn til dette. Hun har kjøpt leilighet og bodd der i den tro at det ikke er lov til å ha hund.

Det bestrides i utgangspunktet ikke at vilkåret om ”gode grunner” er oppfylt, men det er ikke full enighet om styrken av de gode grunnene. Det må forutsettes at saksøkte kjøpte boligen i borettslaget med visshet om forbudet i husordensreglene, og hun flyttet inn med

hund til tross for styrets avslag. Hennes interesse i å ha hund i borettslaget kan følgelig ikke anses for å være særlig beskyttelsesverdig.

Det er stor usikkerhet knyttet til hundeholdet, dersom retten tillater dette. Selv om hun bærer hunden i en bag, er den observert en gang utenfor bagen. Naboen har hatt lyse hundehår under joggeskoen.

De reelle grunner trekker begge veier, men det skal ikke foretas en alminnelig interesseavveining. Hvis dette var lovgivers vilje, ville det vært tatt inn i lovteksten. Etter loven skal begge vilkår være oppfylt. Uansett om saksøkte har gode grunner, er ikke lovens vilkår for å holde hund oppfylt, fordi det vil være til konkret ulempe for naboen. Da skal borettslaget avslå søknaden.

På bakgrunn av borettslagets restriktive praktisering av godkjenningsordningen, tilsier likhetsprinsippet at det ikke kan gis tillatelse til hundhold når lovens vilkår klart ikke er oppfylt. De fulgte standard prosedyre ved behandlingen av denne. Åpnes det for veldig konkrete vurderinger, blir det vanskelig for borettslaget å håndheve.

Saksøkerens påstand:

1. A har ikke rett til å holde hund i Hovin borettslag.
2. Hovin borettslag tilkjennes sakens omkostninger og gebyr med tillegg av forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.

Saksøkte har i det vesentlige anført:

Det er enighet om at saksøkte oppfyller lovens vilkår om gode grunner. Hvis hundeholdet utgjør en ulempe, må det foretas en interesseavveining, og retten må se hen til arten av de gode grunnene.

Saksøkte er uføretrygdet etter tre bilulykker, der hun fikk nakkeslengskade. Hun sliter i tillegg med angst og depresjon, som hun tar medisiner for. Det er viktig at hun ikke blir sittende alene i leiligheten. Hunden fungerer som drahjelp til å komme seg ut av leiligheten.

Såkalt psykososiale forhold kan utgjøre gode grunner. Saksøkte er separert fra sin mann, og saksøkte og datteren flyttet inn i borettslaget, i et helt nytt miljø. Hun lever i konstant frykt for eksmannen og politiet har utstyrt henne med voldsalarm. Dette er svært vanskelig også for datteren. Barnevernet har åpnet sak i forhold til samværet med faren. Hunden gir både saksøkte og saksøktes datter trøst og trygghet.

Det kreves etter loven årsakssammenheng mellom det konkrete hundeholdet og ulempen.

Ulempen er knyttet til at en nabo i gangen har astma. Det er ikke sannsynliggjort eller dokumentert årsakssammenheng mellom hundeholdet og naboens ulempe. De flyttet inn med hunden først 15. februar 2008, og naboens eventuelle økte astmaplager i desember 2007, må skyldes noe annet.

Det eneste av fellesarealene som både A og denne naboen bruker, er to små trapper og en par meter lang gang mellom hovedinngangsdøren og trappehuset. Saksøkte har konsekvent etter avslaget 30. juni 2008, båret hunden i en tett bag/veske gjennom innvendige fellesarealer. Kun hundens nese stikker ut. Spredningen av eventuelle allergener er begrenset til det minimale/ikke-eksisterende. Saksøkte er nøye med renhold av egen leilighet og vask av hunden skjer med et spesielt preparat. Utover dette oppholder ikke hunden seg i innvendige fellesarealer. Hundeholdet kan sammenlignes med en inne katt. Naboens leilighet og A's leilighet vender ikke mot samme side av blokken. Det er derfor utelukket at allergener spes til hennes leilighet fra saksøktes terrasse. Saksøktes gode grunner må i alle tilfelle bli tillagt større vekt enn naboens eventuelle ulempe. To andre naboer i oppgangen har i vitneforklaringer sagt at de ikke plages. Den ene har hundallergi, den andre har en datter som er allergisk.

A visste ikke om forbudet mot hund da hun kjøpte leiligheten. Fordi det er mange hunder i området rundt, trodde hun at det var lov.

Rettsgrunnlaget er borettslagslova § 5-11. For at borettslaget skal kunne nekte en andelseier hundehold, må de øvrige beboeres ulemper veie tyngre enn vedkommendes gode grunner. Lovens ordlyd er ikke klar. I forarbeidene til borettslagsloven er det forutsatt at bestemmelsen skal forstås på samme måte som tilsvarende bestemmelser i husleieloven og eierseksjonsloven, og at rettspraksis fra disse er relevante. I forarbeidene fremgår at man skal se bort fra ulemper av lite omfang. I kommentarutgaven til eierseksjonsloven fremgår at hvis de øvrige beboere sjeneres, og retten kommer til at hundeholdet en ulempe i lovens forstand, skal det foretas en interesseavveining mellom ulempen på den ene side og saksøktes gode grunner på den andre. Jo sterkere interesse sameieren har i dyrehold, jo mer må de øvrige akseptere.

Saksøktes påstand:

1. A frifinnes.
2. A tilkjennes sakens omkostninger med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente, fra forfall til betaling skjer.

Rettenns bemerkninger

Burettslagslova § 5 –11 fjerde ledd lyder slik :

”Styret kan fastsetje vanlege ordensreglar for eigedomen. Sjølv om det er vedteke forbod mot dyrehold, kan brukaren av bostaden halde dyr dersom gode grunнар talar for det, og dyreholdet ikkje er til ulempe for dei andre brukarane av eigdommen.”

Hovin borettslag har i sine husordensregler lagt seg på en streng linje med en hovedregel om at hundehold ikke er tillatt, noe loven åpner for at de kan gjøre. I punktet om hundehold, tillates kun godkjent førerhund og godkjent tjenestehund for politi og tollvesen etter søknad til styret. Videre står det: ”Hundehold utover dette er ikke tillatt. Det er tillatt å holde katt som holdes inne.” Så sent som i 2007 behandlet generalforsamlingen et forslag fra en andelseier om at det skulle være tillatt med dyrehold i borettslaget så lenge det ikke er til sjenanse for andre beboere. Forslaget ble ikke vedtatt.

Styreleder i borettslaget, Magnus Haldorsen, forklarte at han kjente til at det var gitt ca. fem tillatelser, som han mente var basert på psykososiale grunner. Retten forstod også Haldorsen slik at styret anså A for å ha gode grunner, og dersom hundeholdet ikke hadde vært til ulempe for andre i samme oppgang, ville hun fått tillatelse til å beholde hunden. Retten vil bemerke at dette viser at borettslaget i sin behandling av søknader forholder seg til lovens vurderingstemaer, og går lenger enn det som fremgår av ordlyden i husordensregelen.

Hovin borettslag avviste A`s søknad, under henvisning til protester fra to andelseiere i samme oppgang, der begge hadde dokumenterte allergiplager. Videre ble det vist til at den ene hadde måttet gå over til sterkere allergimediser i samme periode A`s hund flyttet inn.

Det er i utgangspunktet enighet mellom partene om at A har gode grunner til å holde hund. Uenigheten på dette punktet er knyttet til hvor sterke disse grunnene er. Retten finner grunn til å se på hvor sterke hennes gode grunner er. A ble uføretrygdet i 1996, før hun fylte 30 år. Hun ble skilt i 2008 etter 15 års ekteskap, som hun selv beskriver som turbulent med psykisk og fysisk vold. Hun mottar stadige trusler fra eksmannen og fikk voldsalarm fra 21. januar 2009. Dette siste er dokumentert.

Retten vil også vise til legens vurdering om at hun har kjent angst/depresjon, og bruker medisiner for dette. Hun har en nakkeslengskade fra bilulykker. Hun har en datter som har skiftet miljø. Legen konkluderte med følgende: ”Det er viktig for psykososial helse at de beholder hunden i denne vanskelige livssituasjon de nå er i. Viktig også i forhold til mosjon og kontakt med ute verdenen.”

A forklarte at hennes psykiske problemer kombinert med fysiske plager, fører til at hun isolerer seg. Hun er uten jobb og dette forsterker hennes ensomhet. Det skal mye til for at

hun kommer seg ut. Fordi hunden må luftes, gjør hun det likevel. Dette fører til at hun treffer naboer i området, som også lufter hundene sine. Retten finner det tilstrekkelig sannsynliggjort at A har slike psykososiale problemer som gjør at hundehold for henne og datteren fyller vilkåret for gode grunner, og at disse er sterke. Videre at de nå er i en spesielt sårbar livssituasjon på grunn av skilsmissen og konflikter med eksmannen og far til barnet.

Neste spørsmål er om ulempen for en av beboerne i samme oppgang er av en slik art at hundehold likevel må nektes. B, har fremlagt en legeerklæring av 2. mars 2009 fra sin fastlege Bente Thorsen, som lyder slik: ”Hun har astma og allergi. Kjent allergi for hund. I kontakt med hund får hun kløe i øyne og hals, kan hovne opp i leppen/munnen og får økende astmaplager. Hun ble verre av sin astma i desember 2007, og etter dette har hun måttet øke sin astmamedisinering. Det er viktig for hennes sykdom at hun i minst mulig grad kommer i kontakt med faktorer som hun er allergisk overfor.”

Retten legger til grunn at det ikke er tvilsomt at B har astma som utløses av allergi, og at hun er allergisk mot blant annet hunder og katter. Denne er påvist på blodprøve, ikke på såkalt prikktest, slik hennes fastlege beskrev i sin forklaring. Hennes astmaallergi er å anse som en ulempe i lovens forstand.

Når det gjelder den påviste ulempen for B, må retten foreta en konkret vurdering av i hvilken grad hennes astmaallergi påvirkes av A`s hundehold. Slik retten ser det, er det ikke tilstrekkelig å fastslå en ulempe, uten nærmere vurdering. I borettslaget er det tillatt med såkalt ”inne katt”. Den største forskjellen mellom den lille hunden til A og en inne katt, er at hunden stadig skal luftes ute. Dermed må den passere fellesarealene i oppgangen flere ganger daglig, som også B bruker. Også en inne katt antas å tas ut og inn av leiligheten av og til, men vil i hovedsak være inne.

I uteområdet ved blokkene, legger retten til grunn at det allerede er en del hunder, slik A forklarte, noe som ble bekreftet av to naboer som vitnet. Et av naboborettslagene tillater visstnok hundehold. Belastningen for B må derfor i hovedsak knyttes til fellesarealet i oppgangen, slik også borettslagets behandling av søknaden legger opp til.

I ettertid har familien, som bor under A, og har veranda rett under, trukket sin protest. C forklarte at datteren på 6 år er allergisk, men de har kommet til at det er lite sannsynlig at hennes plager, skyldes hunden til A. De har derfor ikke lenger innvendinger til hennes hundehold, men forutsetter at den fortsatt bæres i veske og ikke oppholder seg unødig i gangen. I borettslagets avslag var det vist til ulempe for to beboere i oppgangen, dette er nå endret til en beboer, B.

Når det gjelder økningen i medisinbruk for B, vil retten knytte noen kommentarer til dette. I legeerklæringen av 2. mars 2009 fra hennes fastlege, fremgår at hun ble verre av sin

astma i desember 2007, og etter dette har hun måttet øke sin astmamedisinering. Dette bekreftet hun i sin vitneforklaring. B forklarte at hun på dette tidspunktet var på besøk hos noen som hadde katt. Selv om de hadde vasket leiligheten, ble hun dårlig etter å ha ligget over. I januar 2008 oppsøkte hun lege og fikk ny medisin med kortison, som hun tar 1 til 2 doser av hver dag, av og til halv dose.

Retten har lagt til grunn som sannsynliggjort at A flyttet inn i januar eller februar 2008. Det vises til hennes forklaring om at de flyttet inn 15. februar 2008, etter at oppussingen av leiligheten var ferdig. Videre skrev hun i brevet til styret 28. desember 2007 at de skulle flytte inn i begynnelsen av januar. Uansett var dette etter B`s forverring. Det kan derfor ikke være hundeholdet til A som førte til økt medisinbruk. Den delen av borettslagets begrunnelse for avslaget er derfor uriktig.

Hovin borettslags praksis for øvrig, knyttet til søknad om hundehold, fremstår i og for seg som grei. Retten har forstått det slik at dersom de kommer til at vilkåret ”gode grunner” er oppfylt, sendes søknaden til uttalelse kun til beboere i den oppgangen der søker bor. Det kan reises spørsmål ved om dette fører til en rettferdig og lik behandling av andelseierne i borettslaget. For eksempel vil en andelseier med dokumentert alvorlig angst for en spesiell hundart, risikere at slikt hundehold tillates i samme blokken, men i en annen oppgang. Søker kan ha gode grunner til å holde akkurat den hunden, og hvis ingen i samme oppgang protesterer, aksepteres hunden. Med denne praksisen kan man også tenke seg at en søker med svakere gode grunner enn A, gis tillatelse til å holde hund, fordi det ikke er til ulempe for noen i akkurat den oppgangen.

Partene er uenige om det skal foretas en interesseavveining mellom ”gode grunner” og ”ulempen”. Retten vil bemerke at i denne saken, der saksøkte må anses for å ha svært gode grunner for å ha hund og hundeholdet er til ulempe for en nabo, kan ikke dette automatisk føre til at hundeholdet ikke er tillatt. Juridisk teori nevner spesielt det tilfellet der den blinde søker om tillatelse til førerhund. Det er vanskelig å tenke seg at noen ulempe for andre leietakere skulle kunne nekte et slikt hundehold, men også her må det foretas en viss avveining. I de fleste saker vil det derfor være nødvendig med en avveining, også i denne. Den konkrete vurderingen må knyttes til de sterke grunnene A har for å beholde hunden, vurdert opp mot styrken av B`s ulempe.

Et vurderingstema blir også hvordan A`s hundehold er, fordi B i minst mulig grad bør utsettes for hundeallergener. Den beste behandlingen mot astmaallergi er å ikke utsettes for de allergener det reageres mot. Ved at hunden bæres i en lukket bag gjennom fellesarealene minsker risikoen. B`s samboer skal ha observert hunden én gang i oppgangen, uten å sitte i bagen. Retten vil tilføye at det ikke er opplyst om dette var før eller etter hun hadde fått avslag på søknaden. A har forklart at både hun og datteren alltid bærer hunden i en bag, der bare snuten er synlig, etter at hun fikk avslag på søknaden. Begge naboene, D og C har bekreftet at den bæres i bag. I tillegg vasker A hunden ofte og

bruker et spesialsåpe hun har fått foreslått. Hun støvsuger leiligheten to ganger daglig og rister ikke tepper på verandaen. De bruker også spesielt yttertøy for å sikre at det ikke er hundehår på dette. Det kan innvendes mot alt dette at det vil være vanskelig å kontrollere om det følges opp, men uansett viser det at hennes hundehold er spesielt hensynsfullt for å hindre problemer for andre beboere. Dette vil gjøre at B bare i svært liten grad vil utsettes for hundeallergener fra A`s hund.

B forklarte at hun én gang etter en joggetur så lyse hundehår under en joggesko. Retten vil bemerke at det ikke kan utelukkes at de var fra A`s hund, men det kan like gjerne være fra en hund utenfor blokken. Likevel er det et eksempel på at det for en allergiker er problematisk med hunder i nære omgivelser. Det taler også mot A`s hundehold at B kjøpte sin leilighet blant annet fordi hundehold ikke var tillatt.

Videre skal det påpekes at kjøpere av leiligheter i utgangspunktet selv må forvise seg om at det er lov å ha hund, før de kjøper leiligheten. Det gjorde ikke A. Hun trodde at det var lov, fordi hun kjente området og mente at det var mange hunder der. Ved å gi henne tillatelse i ettertid, kan det få uheldig konsekvenser, dersom andre spekulerer i at de også kan prøve seg. På den annen side er det etter rettens oppfatning ikke tilstrekkelig grunnlag for å statuere et eksempel overfor A.

Hensynet til borettslagets bestemmelsesrett og praktisering av hundeholdbestemmelsen taler mot at A får beholde hunden. Retten er enig med saksøker i at det kan føre til at det blir vanskelig for styret å praktisere husordensregelen om hundehold. Likevel legger retten til grunn at det bare unntaksvis vil foreligge så sterke grunner knyttet til psykososiale forhold for en andelseier, som for A og datteren. Hennes vanskelige livssituasjon var en av grunnene til at hun anskaffet hunden til seg og datteren. Livssituasjonen er fortsatt vanskelig. Deres problemer anses som så vidt alvorlige at det vil være urimelig og uforholdsmessig inngripende for både A og datteren om de må kvitte seg med hunden nå.

Retten har etter en samlet vurdering kommet til at A har rett til å beholde hunden. Forutsetningen må være at så lenge hun bor i dette borettslaget og de beholder gjeldende regel om hundehold, alltid må bære hunden i bag gjennom fellesarealet inne i oppgangen og i trappen. Videre er det nødvendig med godt renhold av hunden, gjerne med spesialpreparat, dersom det hjelper, og for øvrig sørge for at den ikke er til sjenanse for de øvrige beboerne, i særdeleshet B. Ønsker A et mer naturlig hundehold, må hun se seg om etter et annet sted å bo, der hunder er tillatt.

Saksomkostninger

Saksøkte har vunnet saken, og har etter tvisteloven § 20-2 første ledd i utgangspunktet krav på full erstatning for sine saksomkostninger av motparten. Retten har vært i en viss tvil om resultatet, men ikke slik at unntaksregelen i tredje ledd kommer til anvendelse.

Advokatfullmektig André M. Carlsen har inngitt omkostningsoppgave på kr 71 576, 25, senere rettet og supplert til kr 74 971, 25, der kr 14 625 utgjør merverdiavgift og kr 1 846,25 er diverse utlegg. Omkostningene anses nødvendige og rimelige, jf. § 20-5 første ledd. Beløpet som tilkjennes avrundes til kr 74 971, og skal betales innen to uker etter dommens forkynnelse, med tillegg av lovens forsinkelsesrente, fra forfall til betaling skjer.

s l u t n i n g

1. A frifinnes.
2. Hovin borettslag v/styrets leder dømmes til innen 2 – to – uker etter forkynnelsen av dommen å erstatte A`s saksomkostninger med 74 971 – syttifiretusennihundreogsyttien – kroner, med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.

Retten hevet

Mette Hertzberg

Rettledning om ankeadgangen i sivile saker vedlegges.

Rettledning om ankeadgangen i sivile saker

Reglene i tvisteloven kapitler 29 og 30 om anke til lagmannsretten og Høyesterett regulerer den adgangen partene har til å få avgjørelser overprøvd av høyere domstol. Tvisteloven har noe ulike regler for anke over dommer, anke over kjennelser og anke over beslutninger.

Ankefristen er én måned fra den dagen avgjørelsen ble forkynt eller meddelt, hvis ikke noe annet er uttrykkelig bestemt av retten.

Den som anker må betale behandlingsgebyr. Den domstolen som har avsagt avgjørelsen kan gi nærmere opplysning om størrelsen på gebyret og hvordan det skal betales.

Anke til lagmannsretten over dom i tingretten

Lagmannsretten er ankeinstans for tingrettens avgjørelser. En dom fra tingretten kan ankes på grunn av feil i bedømmelsen av faktiske forhold, rettsanvendelsen, eller den saksbehandlingen som ligger til grunn for avgjørelsen.

Tvisteloven oppstiller visse begrensninger i ankeadgangen. Anke over dom i sak om formuesverdi tas ikke under behandling uten samtykke fra lagmannsretten hvis verdien av ankegjensstanden er under 125 000 kroner. Ved vurderingen av om samtykke skal gis skal det blant annet tas hensyn til sakens karakter, partenes behov for overprøving, og om det synes å være svakheter ved den avgjørelsen som er anket eller ved behandlingen av saken.

I tillegg kan anke – uavhengig av verdien av ankegjensstanden – nektes fremmet når lagmannsretten finner det klart at anken ikke vil føre fram. Slik nekting kan begrenses til enkelte krav eller enkelte ankegrunner.

Anke framsettes ved skriftlig ankeerklæring til den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Selvprosederende parter kan inngi anke muntlig ved personlig oppmøte i tingretten. Retten kan tillate at også prosessfullmektiger som ikke er advokater inngir muntlig anke.

I ankeerklæringen skal det særlig påpekes hva som bestrides i den avgjørelsen som ankes, og hva som i tilfelle er ny faktisk eller rettslig begrunnelse eller nye bevis.

Ankeerklæringen skal angi:

- ankeinstansen
- navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger
- hvilken avgjørelse som ankes
- om anken gjelder hele avgjørelsen eller bare deler av den
- det krav ankesaken gjelder, og en påstand som angir det resultatet den ankende parten krever
- de feilene som gjøres gjeldende ved den avgjørelsen som ankes
- den faktiske og rettslige begrunnelse for at det foreligger feil
- de bevisene som vil bli ført
- grunnlaget for at retten kan behandle anken dersom det har vært tvil om det
- den ankende parts syn på den videre behandlingen av anken

Anke over dom avgjøres normalt ved dom etter muntlig forhandling i lagmannsretten. Ankebehandlingen skal konsentreres om de delene av tingrettens avgjørelse som er omtvistet og tvilsomme når saken står for lagmannsretten.

Anke til lagmannsretten over kjennelser og beslutninger i tingretten

Som hovedregel kan en *kjennelse* ankes på grunn av feil i bevisbedømmelsen, rettsanvendelsen eller saksbehandlingen. Men dersom kjennelsen gjelder en saksbehandlingsavgjørelse som etter loven skal treffes etter et skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling, kan avgjørelsen for den skjønnsmessige avveiningen bare angripes på det grunnlaget at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

En *beslutning* kan bare ankes på det grunnlaget at retten har bygd på en uriktig generell lovforståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe etter den anvendte bestemmelsen, eller på at avgjørelsen er åpenbart uforsvarlig eller urimelig.

Kravene til innholdet i ankeerklæringen er som hovedregel som for anke over dommer.

Etter at tingretten har avgjort saken ved dom, kan tingrettens avgjørelser over saksbehandlingen ikke ankes særskilt. I et slikt tilfelle kan dommen isteden ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen.

Anke over kjennelser og beslutninger settes fram for den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Anke over kjennelser og beslutninger avgjøres normalt ved kjennelse etter ren skriftlig behandling i lagmannsretten.

Anke til Høyesterett

Høyesterett er ankeinstans for lagmannsrettens avgjørelser.

Anke til Høyesterett over *dommer* krever alltid samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg. Slikt samtykke skal bare gis når anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende saken, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken behandlet av Høyesterett. – Anke over dommer avgjøres normalt etter muntlig forhandling.

Høyesteretts ankeutvalg kan nekte å ta til behandling anker over *kjennelser og beslutninger* dersom de ikke reiser spørsmål av betydning utenfor den foreliggende saken, og Br ikke andre hensyn taler for at anken bør prøves, eller den i det vesentlige reiser omfattende bevisspørsmål.

Når en anke over kjennelser og beslutninger i tingretten er avgjort ved kjennelse i lagmannsretten, kan avgjørelsen som hovedregel ikke ankes videre til Høyesterett.

Anke over lagmannsrettens kjennelse og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling i Høyesteretts ankeutvalg.